Nastanak i razvoj Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije

Basa, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of agriculture / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:182543

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

Repository / Repozitorij:

Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek - Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Josip Basa

Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda

Smjer Agroekonomika

Nastanak i razvoj Zajedničke poljoprivredne politike u Europskoj uniji

Završni rad

Osijek, 2017.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Josip Basa

Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda

Smjer Agroekonomika

Nastanak i razvoj Zajedničke poljoprivredne politike u Europskoj uniji

Završni rad

Osijek, 2017.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Josip Basa

Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda

Smjer Agroekonomika

Nastanak i razvoj Zajedničke poljoprivredne politike u Europskoj uniji

Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu završnog rada:

1. izv.prof.dr.sc. Tihana Sudarić, mentorica
2. prof.dr.sc. Krunoslav Zmaić
3. David Kranjac, dipl.ing.

Osijek, 2017.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Poljoprivredni fakultet u Osijeku

Završni rad

Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda, smjer Agroekonomika
Josip Basa

Nastanak i razvoj Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije

Sažetak
Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) jedna je od najvažnijih politika kojima upravlja Europska unija. Njezin značaj temelji se na činjenici da je poljoprivreda sama po sebi od iznimnog značaja za sve stanovnike jer bez nje nema ni osnovnih prehrambenih namirnica. ZPP obuhvaća skup mjera i programe koji su posvećeni subvencioniranju poljoprivrednih aktivnosti na području Europske unije. Navedenom se politikom žele osigurati racionalne i optimalne cijene poljoprivrednih proizvoda, kao i njihova prihvatljiva kvaliteta. Primjena ZPP-a počela je sredinom 20.stoljeća i, uz nekoliko reformi, traje i dalje. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, ZPP postaje relevantna i za hrvatske poljoprivrednike. Temeljni je cilj ovog rada istražiti proučiti razloge, okolnosti i uvjete nastanka Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije te utjecaj i posljedice iste na poljoprivrednu djelatnost u Republici Hrvatskoj. Osim toga, bit će objašnjena razlika između početnih i aktualnih ciljeva te mehanizmi i programi kojima se navedeni ciljevi nastoje ostvariti. ZPP je politički sektor u koji Europska unija ulaže najviše sredstava.

Ključne riječi: *zajednička poljoprivredna politika, poljoprivreda, ruralni razvoj, Europska unija.*

33 stranice, 5 tablica, 11 slika, 17 literaturnih navoda

Završni rad je pohranjen: u Knjižnici Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku i u digitalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Agriculture in Osijek
Professional study (Agricultural entrepreneurship)

BSC Thesis

Genesis and development of the Common agricultural policy of the European Union

Summary
Common agricultural policy (CAP) is one of the most important politics implemented and managed by the European Union. Its importance is based on the fact that agriculture itself is of the utmost importance for all people because without it there is no basic nutritional foodstuff. CAP includes set of measures and programs dedicated to subsidizing agricultural activities in the European Union. These policies aim to ensure the rational and optimal prices of agricultural products as well as their acceptable quality. The application of CAP began in the mid-20th century and, with several reforms, lasts to this very day. By entering the Republic of Croatia into the European Union, CAP becomes relevant also for Croatian farmers. The main purpose of this paper is to explore and study the reasons, circumstances and conditions for the creation of the Common Agricultural Policy of the European Union, as well as its impact and consequences on agricultural activity in the Republic of Croatia. In addition to that, there will be explained the difference between initial and current goals and the mechanisms and programs created for achieving the stated goals. CAP is a political sector in which the European Union invests the most financial resources.

Key words: *common agricultural policy, agriculture, rural development, European Union.*

33 pages, 5 tables, 11 pictures, 17 references

Final work is archived in Library of Faculty of Agriculture in Osijek and in digital repository of Faculty of Agriculture in Osijek.

S a d r ž a j

1. UVOD 1

2. MATERIJAL I METODE 2

2.1. Predmet i ciljevi istraživanja 2

2.2. Metode istraživanja i izvori podataka 2

3. ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA (ZPP) 3

3.1. Pojam i značaj ZPP-a 3

3.2. Nastanak i razvoj promatrane politike 4

3.3. Ciljevi i načela ZPP-a 4

4. OSNOVNE KARAKTERISTIKE ZPP-a 8

4.1. Mehanizmi cijena 8

4.2. Reforme ZPP-a 9

4.3. Poljoprivredni programi 12

4.3.1. SAPARD 13

4.3.2. EAGF 13

4.3.3. EAFRD 14

4.4. Poljoprivreda u proračunu Europske unije 15

5. ZPP I HRVATSKA POLJOPRIVREDA 18

5.1. Karakteristike poljoprivrede u Republici Hrvatskoj 18

5.2. Problemi hrvatske poljoprivrede i mogućnosti razvoja 23

5.3. Model izravnih plaćanja Hrvatske u okviru ZPP-a 2015.-2020. 26

6. ZAKLJUČAK 29

LITERATURA 30

1. UVOD

Stanje na europskom kontinentu nakon Drugog svjetskog rata bilo je kaotično. Države koje su bile zahvaćene ratnim vihorom ostale su opustošene, a poslijeratno razdoblje obilježili su glad i kroničan nedostatak prehrambenih proizvoda što je rezultiralo ovisnošću o uvezenoj hrani i pomoći iz Sjedinjenih Američkih Država. Navedene okolnosti dovele su do stvaranja Zajedničke poljoprivredne politike.

Glavna načela i okviri Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije definirani su Rimskim ugovorom potpisanim 1957.godine. Kao glavna zadaća novonastale politike u zajednici europskih zemalja navedena je zajednička briga o osiguranju potrebne količine prehrambenih proizvoda za početnih šest država članica (Njemačka, Francuska, Italija Belgija, Nizozemska i Luksemburg). Neki od tadašnjih ciljeva ZPP-a bili su povećanje produktivnosti u poljoprivrednoj proizvodnji i stabilizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda te prihvatljivost kvalitete i cijene proizvoda na istom.

Zajednička poljoprivredna politika jedna je od najvažnijih politika koja je u nadležnosti Europske unije. To proizlazi iz činjenice da je poljoprivreda sama po sebi od iznimnog značaja za sve stanovnike jer bez poljoprivrede nema ni osnovnih prehrambenih namirnica. U Europskom uniji živi 12 milijuna poljoprivrednika s punim radnim vremenom, a prehrambena industrija uvelike ovisi o opskrbi iz poljoprivrednog sektora.

Ulazak u Europsku uniju koji se dogodio 1.srpnja 2013.godine je jedan od najvećih događaja u novijoj hrvatskoj povijesti. Spomenuti događaj imao je različite i brojne efekte na sva područja života u Republici Hrvatskoj, pa tako i na poljoprivredu. Mnogi su upravo ulazak u navedenu zajednicu te mnogobrojne mogućnosti mjera i mehanizama koje spomenuta pruža doživjeli kao priliku za oživljavanje i razvoj zaostale hrvatske poljoprivrede. Iako spomenute mjere u sklopu ZPP-a zaista otvaraju vrata rastu poljoprivredne djelatnosti, one same po sebi nisu dovoljne, stoga je za ostvarivanje napretka neophodna sinergija političkih struktura i poljoprivrednih proizvođača.

2. MATERIJAL I METODE

Na početku završnog rada potrebno je definirati metodologiju rada. Sukladno tome, definirat će se predmet i ciljevi istraživanja te navesti koje će metode biti korištene i iz kojih će se izvora koristiti podaci vezani uz predmet istraživanja.

2.1. Predmet i ciljevi istraživanja

Predmet istraživanja je Zajednička poljoprivredna politika (ZPP). Ova politika samo je jedna u nizu politika o kojoj Europska unija vodi brigu, no definitivno se može reći da se radi o jednoj od njezinih najvažnijih politika, s obzirom da je poljoprivreda djelatnost koja je neophodna za ljude. U radu će se obraditi nastanak i razvoj ZPP-a, osnovne karakteristike promatrane politike i njezina uloga u hrvatskoj poljoprivredi.

Ciljevi istraživanja su sljedeći: (1.) opisati nastanak i razvoj ZPP-a, (2.) prikazati ciljeve i načela ZPP-a, (3.) prikazati osnovne karakteristike promatrane politike kroz mehanizme cijena i provedene reforme, (4.) prikazati glavne pokazatelje hrvatske poljoprivrede, (5.) opisati primjenu ZPP-a u Republici Hrvatskoj. Ovim se radom žele prikazati karakteristike Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije te opisati njezine uloge i značaja. Bit će spomenuti i poljoprivredni programi te udio poljoprivrede u proračunu Europske unije, no fokus će biti zadržan na karakteristikama promatrane politike.

2.2. Metode istraživanja i izvori podataka

Metode istraživanja korištene tijekom pisanja ovog završnog rada bit će metoda deskripcije, metoda klasifikacije, povijesna metoda, metoda analize i statistička metoda. Pomoću spomenutih metoda nastojat će se ispuniti prethodno navedeni ciljevi istraživanja. Pritom će metoda deskripcije biti korištena za opis značaja i karakteristika ZPP-a, metoda klasifikacije za podjele koje će biti navedene u radu, povijesna metoda kod prikaza nastanka i razvoja analizirane politike te kod obrade njezinih reformi, dok će se metoda analize i statistička metoda koristiti kod obrade konkretnih podataka vezanih uz ZPP.

Izvori podataka koji će se koristiti mogu se podijeliti na stručnu literaturu i na internetske izvore. Pri tom se pod stručnom literaturom podrazumijevaju knjige u kojima se obrađuje Zajednička poljoprivredna politika te stručni i znanstveni radovi vezani također uz navedenu politiku. Pod internetskim izvorima podrazumijevaju se pouzdane internetske stranice dostupne javnosti. Autor tijekom pisanja rada ne očekuje nikakve poteškoće.

3. ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA (ZPP)

Poljoprivreda je najznačajnija ljudska djelatnost jer se putem nje dobivaju osnovni prehrambeni proizvodi. Sukladno tome, ova je djelatnost bila među prioritetima Europske unije, točnije Europske zajednice i njezinih Rimskih ugovora još iz 1957. godine. Naglasak na poljoprivredu stavljen je kao podsjetnik na nestašicu poljoprivrednih zaliha u Europi nakon Drugoga svjetskog rata. „Rimski ugovori definirali su osnovne točke Zajedničke poljoprivredne politike (Common Agricultural Policy - CAP) te je ona jedna od „najstarijih" politika EU"[1]. Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) počela se primjenjivati 1962.godine.

3.1. Pojam i značaj ZPP-a

Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) danas se smatra jednom od najvažnijih politika koju provodi Europska unija. Kesner-Škreb (2008) definira ZPP kao skup mjera i programa subvencioniranja poljoprivrede u Europskoj uniji. „Cilj te politike jest osiguranje razumnih cijena i prihvatljive kvalitete poljoprivrednih proizvoda za europske potrošače, zadovoljavajućeg dohotka poljoprivrednika u EU i očuvanje ruralnog nasljeđa" (Kesner-Škreb, 2008:543). Kako bi se mogli ostvariti ciljevi ZPP-a, šezdesetih godina prošlog stoljeća kreiran je sustav potpora poljoprivrednicima vezan uz proizvodnju. Ipak, unatoč dobrim namjerama, sustav je u konačnici rezultirao stvaranje neželjenih viškova poljoprivrednih proizvoda, što je dovelo do pada cijena za proizvođače i uzrokovalo nezadovoljstvo i na europskoj i na svjetskoj razini[2]. Zbog toga je ZPP krajem 20. i početkom 21.st. doživjela nekoliko reformi koje će biti opisane u nastavku rada. Danas ZPP zauzima važno mjesto među zajedničkim politikama država članica Europske unije.

ZPP je itekako važna politika jer ona treba osigurati okolišno-održivu proizvodnju koja može opskrbiti više od 500 milijuna potrošača na europskoj području. Proizvodnjom se treba dobiti zdravstveno ispravna i za konzumaciju sigurna hrana. Osim toga, ZPP je zadužena za očuvanju ruralnih krajeva te unapređenje životnog standarda ljudi koji žive u tim krajevima. Koliko je ova politika važna dovoljno pokazuje podatak da se na financiranje ZPP-a odnosi gotovo 50% ukupnih rashoda proračuna Europske unije[3].

[1] Izvor: http://www.savjetodavna.hr/vijesti/2/2787/razvoj-zajednicke-poljoprivredne-politike-u-eu/ [pristup 20.6.2017.]
[2] Izvor: http://www.mps.hr/default.aspx?id=11754 [pristup 20.6.2017.]
[3] Izvor: http://www.mps.hr/default.aspx?id=11754 [pristup 20.6.2017.]

3.2. Nastanak i razvoj promatrane politike

Što se tiče razvoja ZPP-a kroz povijest, ista je prošla kroz nekoliko reformi ovisno o tome kako su se mijenjale okolnosti u europskoj poljoprivredi. 1957.godine Rimskim ugovorom dolazi do stvaranja Europske ekonomske zajednice (prethodnice današnje EU), koja obuhvaća Njemačku, Francusku, Italiju, Nizozemsku, Belgiju i Luksemburg. 1962.godine nastaje zajednička poljoprivredna politika koja je predviđena kao zajednička politika s glavnim ciljem osiguravanja hrane po prihvatljivim cijenama te primjerenog životnog standarda poljoprivrednim proizvođačima.

ZPP je postigla rezultate, pa čak i premašila očekivanja što je dovelo do prevelike produktivnosti, odnosno proizvodnje više hrane nego što je potrebno. Spomenuta pojava dovodi do promjene i uvođenja mjera koje su imale za zadatak prilagoditi razinu proizvodnje potrebama tržišta. ZPP se 1992.godine preusmjerava s podrške tržištu na podršku poljoprivrednom proizvođaču i to u vidu izravnih isplata potpora poljoprivrednicima, koje se usput potiče na ekološki prihvatljiviju proizvodnju.

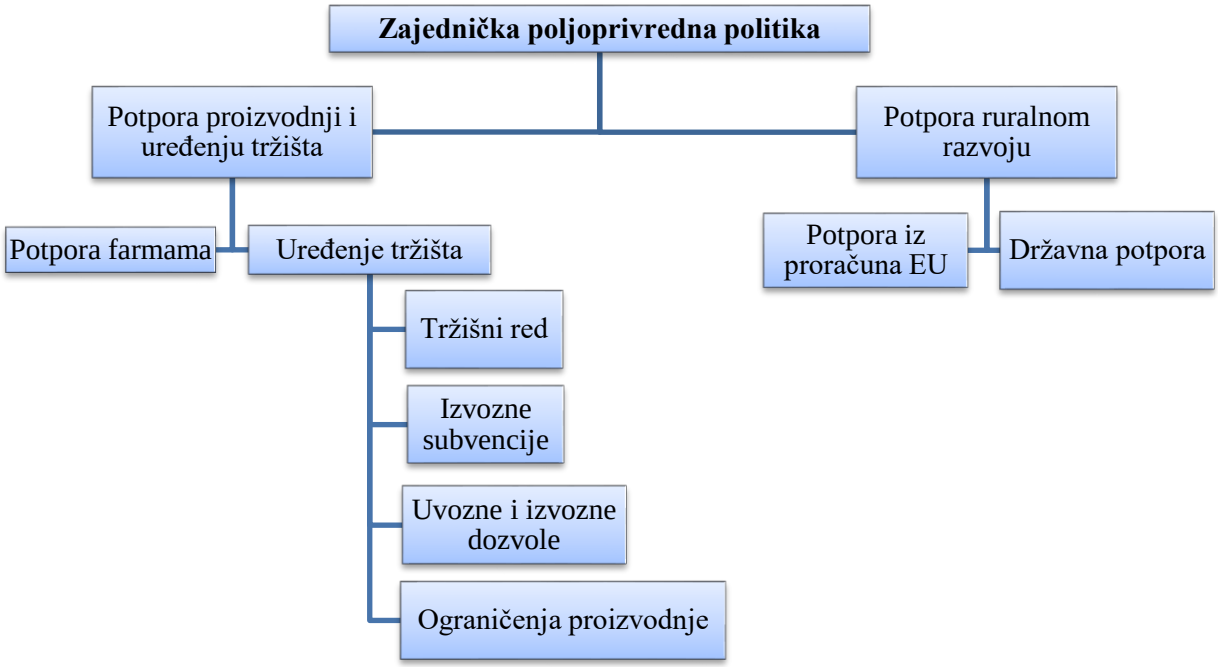
Novom reformom ZPP-a do koje dolazi 2003.godine subvencije se odvajaju od proizvodnje. Poljoprivrednicima se isplata dohodovnih potpora uvjetuje brigom o poljoprivrednom zemljištu te poštivanju normi o okolišu, dobrobiti životinja i sigurnosti hrane. 2013. dolazi najnoviji paketi reformi koji za cilj ima jačanje konkurentnosti poljoprivrednog sektora, promicanje održive poljoprivrede i inovacija te stvaranje novih radnih mjesta.

Što se tiče rukovođenja i upravljanja ZPP-om, Europska komisija prije izrade i donošenja svojih prijedloga,zakona i mjera putem posebni savjetodavnih skupina komunicira sa zainteresiranima stranama. Kada je riječ o izradi zakona, prijedlozi Komisije šalju se na odlučivanje Vijeću ministara poljoprivrede 27 država članica Unije i Europskom parlamentu.Za redovno upravljanje ZPP-om odgovorne su države članice. Revizorski sud Europske unije ima također važnu ulogu u nadziranju troškova.

3.3. Ciljevi i načela ZPP-a

Kao i svaka politika, tako se i ZPP sastoji od niza pravila i mehanizama kojima se nastoje ostvariti određeni ciljevi. Ti mehanizmi primarno se odnose na regulaciju proizvodnje i prodaje te plasiranje poljoprivrednih proizvoda u Europskoj uniji. U okviru ZPP-a poseban se naglasak stavlja na razvoj ruralnih područja.

ZPP pripada u najvažnija područja djelovanja i koncentracije sredstava kojima raspolaže Europska unija. Relevantnost ove politike proizlazi iz broja ljudi i površine koju ona obuhvaća. „Važnost CAP-a ogleda se i u velikoj povezanosti s reguliranjem jedinstvenog tržišta i Europske monetarne unije - dvaju ključnih temelja za provedbu plana europske integracije“[4]. Na slici 1 prikazan je značaj ZPP-a.

Slika 1. Značaj ZPP-a
Izvor: izrada autora prema http://www.savjetodavna.hr/adminmax/images/zeljana/slikica.jpg

Općenito poljoprivreda ima važno mjesto u ekonomiji, a razlozi su strateške prirode. Mogu se istaknuti tri temeljna razloga, a to su:

- država potiču domaću proizvodnju s ciljem zaštite države u slučaju izbijanja krize ili rata,
- poljoprivrednik je ujedno i proizvođač i potrošač,
- poljoprivreda ima značajnu ulogu u očuvanju čovjekove okoline (Kersan-Škabić, 2012:114).

ZPP-a je ujedno i najstarija zajednička politika u okviru Europske unije, no ujedno se smatra i vrlo kompleksnom i problematičnom politikom. Ciljevi ZPP-a definirani su u Ugovoru o funkcioniranju Europske unije. Kao navedeni ciljevi mogu se izdvojiti:

[4] Izvor: http://www.savjetodavna.hr/vijesti/2/2787/razvoj-zajednicke-poljoprivredne-politike-u-eu/ [pristup 22.6.2017.]

- povećanje poljoprivredne produktivnosti promicanjem tehničkog napretka te optimalnog korištenja proizvodnih faktora[5],
- osiguravanje zadovoljavajućeg životnog standarda za poljoprivrednu populaciju,
- stabilizacija tržišta,
- sigurnost opskrbe tržišta,
- osiguravanje poljoprivrednih proizvoda po prihvatljivim cijenama[6].

Nadalje, potrebno je spomenuti i načela na kojima se zasniva djelovanje ZPP-a. To su:

- jedinstveno tržište poljoprivrednih proizvoda,
- davanje prednosti proizvodima iz Europske unije[7],
- financijska solidarnost.

ZPP-om se želi stvoriti jedinstveno tržište poljoprivrednih proizvoda na kojem se želi dati prednost proizvodima iz Europske unije, kako bi se zaštititi europski poljoprivrednici. Pod financijskom solidarnosti podrazumijeva se zajedničko financiranje ZPP-a putem zasebnog fonda posvećenog poljoprivredi. Riječ je o Europskom fondu za usmjeravanje i jamstva u poljoprivredi (EAGGF). Fond je osnovan 1962.godine, a putem EAGGF vršila su se plaćanja za poljoprivredu.

Kod ZPP-a važno je spomenuti da je ta politika zasnovana na dva temeljna stupa. Stupovi ZPP-a su sljedeći:

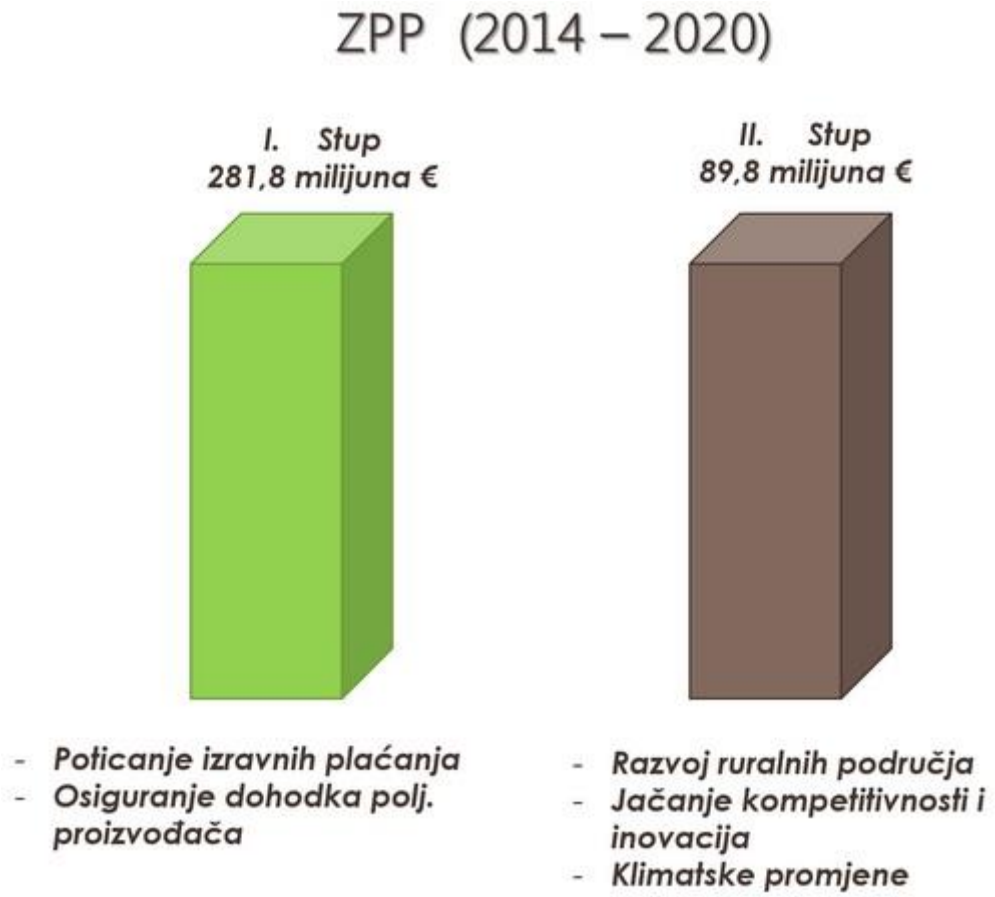
- izravna plaćanja i tržišne intervencije
- ruralni razvoj[8].

Prvi stup su izravna plaćanja i tržišne intervencije, no ovdje se može uključiti i zajednička organizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda. Cilj prvog stupa je osigurati poljoprivrednim proizvođačima stabilan dohodak na temelju prihvatljivih i stabilnih cijena poljoprivrednih proizvoda. Stabilan dohodak želi se osigurati putem izravnih plaćanja[9].

Drugi stup ZPP-a je ruralni razvoj. ZPP provodi mjere kojima se potiče ruralni razvoj, a te se mjere odnose na unaprjeđenje konkurentnosti, poboljšanje stanja okoliša i unaprjeđenje kvalitete života u ruralnim područjima. Navedenim se mjerama također želi poticati

[5] Ovdje se prvenstveno misli na radnu snagu.
[6] Izvor: http://www.savjetodavna.hr/vijesti/2/2787/razvoj-zajednicke-poljoprivredne-politike-u-eu/ [pristup 23.6.2017.]
[7] Prednost se daje proizvodima iz Europske unije čak i kada su oni skuplji.
[8] Izvor: http://zpp.apprrr.hr/stupovi-zpp-a-14.aspx [pristup 23.6.2017.]
[9] Izvor: http://zpp.apprrr.hr/stupovi-zpp-a-14.aspx [pristup 23.6.2017.]

raznolikost ruralne ekonomije[10]. Stupove ZPP-a i njihove financijske izdatke za razdoblje 2014.-2020.godine prikazuje slika 2.

Slika 2. Stupovi ZPP-a

Izvor: http://www.ips-konzalting.hr/index.php/hr/usluge-menu-hr/poljoprivredna-savjetovanja-menu-hr?id=101:poljoprivredno-savjetovanje&catid=14

Vidljivo je sa slike 2 da prvi stup uključuje, kao što je već rečeno, izravna plaćanja i osiguranje dohotka poljoprivrednicima s područja Europske unije, dok drugi stup uključuje ruralni razvoj, jačanje kompetitivnosti i klimatske promjene. Prvi stup financira se iz Europskog garancijskog poljoprivrednog fonda, dok se drugi stup financira iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Navedeni fondovi bit će objašnjeni u nastavku rada.

[10] Izvor: http://zpp.apprrr.hr/stupovi-zpp-a-14.aspx [pristup 23.6.2017.]

4. OSNOVNE KARAKTERISTIKE ZPP-a

Osnovne karakteristike ZPP-a očituju se kroz njezine mehanizme cijena, reforme koje su provedene te kroz poljoprivredne programe. Mehanizmi cijena u određenoj su mjeri utjecali na oblikovanje današnjih karakteristika ZPP-a, dok se reformama promatrane politike nastojalo potaknuti ruralni razvoj, ojačati konkurentnost poljoprivrednih proizvoda, povećati kvalitetu i sigurnost istih te osigurati dostojni životni standard poljoprivrednicima. U okviru ZPP-a značajnu ulogu imaju i poljoprivredni programi.

4.1. Mehanizmi cijena

Primjena ZPP-a, kako je i spomenuto ranije, započela je 60-tih godina prošlog stoljeća. „Sustav zajedničke poljoprivredne politike obuhvaćao je: uspostavu zajedničkog tržišta poljoprivrednih proizvoda, propisivanje cijena, subvencije proizvođačima i zajedničke instrumente stabilizacije izvoza i uvoza“ (Kersan-Škabić, 2012:114). Tada su se razlikovala, opisuje Kersan-Škabić (2012), dva interventna oblika:

- sustav potpore cijenama na unutarnjem tržištu Unije,
- sustav direktne pomoći dohotku poljoprivrednika.

ZPP se od 1962.godine pa sve do 1992.godine temeljio na mehanizmu cijena. „Vijeće ministara utvrđivalo je svakog proljeća i za svaki poljoprivredni proizvod tri vrste cijena: orijentacijske ili indikativne, interventne i prag cijene“ (Kersan-Škabić, 2012:115). Ukratko će se objasniti svaka od navedenih cijena.

Dakle, orijentacijske cijene, koje se još nazivaju i indikativne ili bazne cijene, predstavljale su prosječne cijene koje su se nastojale postići na primjer u vrijeme žetve. U vrijeme žetve tržišna cijena poljoprivrednih proizvoda oscilirala je iznad ili pak ispod postavljene orijentacijske ili bazne cijene, sukladno zakonima ponude i potražnje. Orijentacijske cijene predstavljale su osnovicu za razinu podrške poljoprivredi. Također su predstavljale i osnovicu za vanjsku zaštitu.

U okviru mehanizma cijena u ZPP-u najznačajnije su interventne cijene. To su cijene koje se primjenjuju prilikom otkupa tržišnih viškova nekih poljoprivrednih proizvoda. „One predstavljaju najnižu donju granicu cijena za proizvođače u EZ-u i time ih štite od pada cijena uzrokovanih konjunkturnim viškovima proizvodnje“ (Kersan-Škabić, 2012:115). Dakle, Europska je zajednica po tim cijenama kupovala viškove proizvoda od poljoprivrednika i

stvarala zalihe koje su bile namijenjene prodaji u najpovoljnijem trenutku konjunkture. Zalihe su se prodavale kako na europskom, tako i na svjetskom tržištu.

U mehanizam cijena ZPP-a ubrajao se i prag cijena. Prag cijena podrazumijevao je minimalnu cijenu po kojoj neki poljoprivredni proizvod uopće može i ući na europskom tržište. „Ako bi cijena nekog proizvoda podrijetlom iz treće zemlje bila niža od praga cijene, na nju bi se nametao prelevman“ (Kersan-Škabić, 2012:115). Navedeni prag cijena ukinut je 1.7.1995.godine, a kako se pojavila potreba za određenim promjenama, provedene su reforme ZPP-a.

4.2. Reforme ZPP-a

Iako je ZPP ostvarivao svoje početne ciljeve, došlo je do potrebe za reformama. Razloga za reforme bilo je više. Osnovni razlog za provedbu reformi ZPP-a bio je visok i rastući udio u proračunu tadašnje Europske zajednice. Uz taj razlog, opisuje Kersan-Škabić (2012), razlozi za reforme ZPP-a bili su i sljedeći:

- pritisci trgovinskih partnera,
- unutarnji regulatorni propusti,
- ruralni razvoj.

Trgovinski partneri koji su vrši pritisak bili su partneri u okviru pregovora GATT-a, a kasnije WTO-a. Unutarnji regulatorni propusti koji su bili razlog za reforme ZPP-a obuhvaćali su:

- efikasnost farmera,
- pravednost za male poljoprivrednike,
- utjecaj na čovjekov okoliš (Kersan-Škabić, 2012:119).

Razlozi vezani uz ruralni razvoj primarno su se odnosi na poboljšanje strukturnih elemenata poljoprivredne politike. Sukladno svim navedenim razlozima, započele su reforme ZPP-a. „Već je 1968.godine predložen Memorandum o reformi poljoprivrede u EEZ-u – Poljoprivreda 1980., s ciljevima modernizacije eksploatacije poljoprivrede, poticanja na prestanak obrade određenog poljoprivrednog zemljišta i prenamjene zemljišta radi poboljšanja poljoprivredne strukture, socioekonomskog informiranja i profesionalne kvalifikacije radnika u poljoprivredi“ (Kersan-Škabić, 2012:119). To je bila početna reforma.

Nakon navedenog dokumenta, 1984.godine dolazi do nove reforme. Ovaj put se radilo o uvođenju kvota za proizvodnju mlijeka. Proizvođači mlijeka dobili su određene količine koje smiju proizvoditi i za koju će im biti plaćena ranije spomenuta interventna cijena. Ova je

reforma bila vrlo uspješna na tržištu mlijeka, no dovela je do neravnoteže na tržištu goveđeg mesa. Dakle, unatoč reformama, i dalje je problem bio odnos ponude i potražnje na tržištu poljoprivrednih proizvoda, točnije taj odnos nije bio uravnotežen, zbog čega su robni viškovi neprestano rasli, a reforme se nastavile.

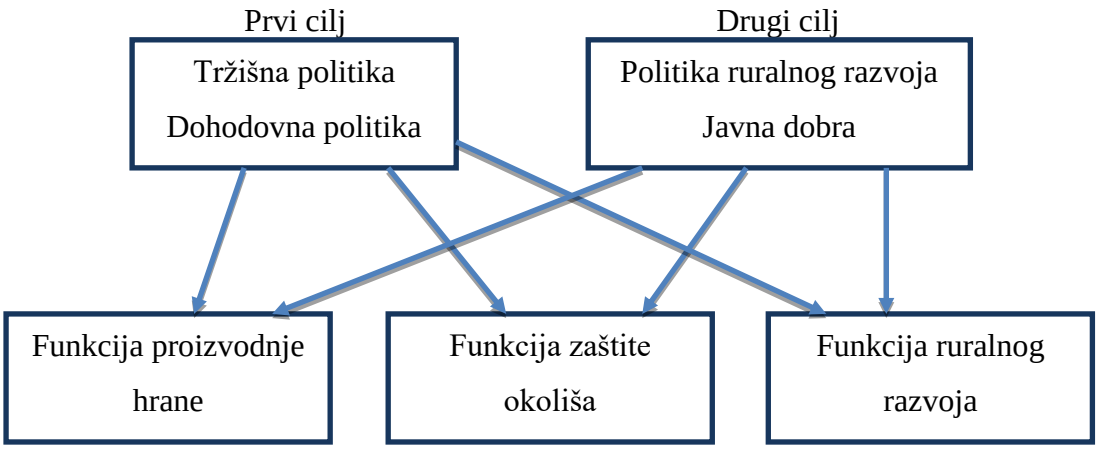
Sljedeća reforma provedena je 1992.godine i ona je označila prekretnicu u razvoju ZPP-a. „Prva radikalna reforma ZPP-a (tzv. MacSharryjeva reforma) dogovorena je 1992., započela je 1. siječnja 1993.godine, a obuhvaćala je smanjenje cjenovne potpore u zamjenu za izravna kompenzacijska plaćanja (direktne potpore), nastavljen je sustav ugara, stimulira se ekstenzivna proizvodnja i biološki proizvedeni proizvodi“ (Kersan-Škabić, 2012:120). Također su uvedene i dodatne mjere vezane uz uređenje tržišta i zaštitu okoliša. Tada je prvi put CAP pažnju posvetio i pitanju sigurnosti hrane.

Za današnje djelovanje promatrane politike najznačajniju ulogu igra reforma iz 2003.godine koja se i dalje provodi. Ova reforma naziva se Agenda 2000. i može se reći da je to najradikalnija reforma ZPP-a. Subvencije su putem ove reforma zamijenjene izravnim plaćanjima poljoprivrednicima. „Ta plaćanja su uvjetna i ovise o pridržavanju ekoloških standarda, standarda sigurnosti hrane, zdravlja životinja i biljaka te standarda dobrobiti životinja, kao i o očuvanju poljoprivredne zemlje u dobrome stanju – kako za obrađivanje, tako i za očuvanje krajolika“[11]. Agenda 2000. definitivno je najopsežnija reforma u povijesti ZPP-a. Agendom 2000. predviđeno je:

- jačanje konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda na europskom i svjetskom tržištu,
- osiguranje dostojnog životnog standarda poljoprivrednicima,
- stvaranje drugih izvora prihoda za poljoprivrednike,
- primjena nove politike razvoja ruralnih područja,
- implementacija ekološkog načina promišljanja,
- poboljšanje kvalitete i sigurnosti hrane,
- pojednostavljenje poljoprivrednog zakonodavstva.

Agenda 2000. značajna je i zbog toga što je na temelju te reforme ruralni razvoj postao drugi stup poljoprivredne politike Europske unije. Novo postavljeni ciljevi ZPP-a prikazani su na sljedećoj slici.

[11] Izvor: http://www.savjetodavna.hr/vijesti/2/2787/razvoj-zajednicke-poljoprivredne-politike-u-eu/ [pristup 20.6.2017.]

Slika 3. Održiva poljoprivreda i ruralna područja

Izvor: izrada autora prema Kersan-Škabić, 2012:122

Sa prethodne slike vidi se međusobna povezanost ciljeva. Ruralni razvoj itekako je značajan za Europsku unije jer 80% teritorija Europske unije odnosi se upravo na ruralna područja. Od 2005.godine u 10 država članica Europske unije primjenjuje se i nova poljoprivredna politika koja je u skladu s reformom dogovorenom u lipnju 2003.godine. „Glavni je element nove politike subvencioniranje poljoprivrednika neovisno o njihovoj proizvodnji, a u prijelaznom razdoblju do 2007. godine države članice mogle su zadržati vezu između proizvodnje i subvencija“[12].U tablici 1 prikazane su reforme ZPP-a.

Tablica 1. Razvoj reformi ZPP-a

Početak ZPP-a	**Krizne godine**	**Reforma 1992.**
Sigurnost hrane	Prekomjerna proizvodnja	Smanjeni viškovi proizvodnje
Porast proizvodnosti	Visoki troškovi	Okoliš
Stabilizacija tržišta	Strukturne mjere	Stabilizacija dohotka
Potpora dohotku	Međunarodni troškovi	Stabilizacija proračuna
Agenda 2000.	**Reforma 2003.**	**CAP Health Check 2008.**
Produbljivanje procesa reforme	Tržišna orijentacija	Jačanje reforme iz 2003.
Konkurentnost	Zaštita potrošača	Novi izazovi
Ruralni razvoj	Ruralni razvoj	Upravljanje rizicima
	Okoliš	
	Pojednostavljivanje	
	Kompatibilnost s WTO	

Izvor: izrada autora prema Kersan-Škabić, 2012:124

[12]Preuzeto sa: http://www.savjetodavna.hr/vijesti/2/2787/razvoj-zajednicke-poljoprivredne-politike-u-eu/ [pristup 20.6.2017.]

Reforme ZPP-a i dalje se nastavljaju, pa su također previđene i nove reforme koje su trebale biti provedene do 2013.godine. Kao razlozi nove reforme navode se:

- ekonomski razlozi - opskrba hranom, neujednačenost cijena, ekonomska kriza
- ekološki razlozi - emisija stakleničkih plinova, osiromašenja tla, kakvoća vode, staništa i bioraznolikost
- teritorijalni razlozi - održivi razvoj ruralnih područja, raznolikost poljoprivrede.

4.3. Poljoprivredni programi

Do prije deset godina ZPP se financirala pomoću sredstava Europskog fonda za smjernice i jamstva u poljoprivredi (skraćeno EAGGF – eng. *European Agricultural Guidance and Guarantee Fund*). EAGGF je osnovan 14.1.1961.godine i predstavljao je instrument pomoći u reguliranju poljoprivrednih cijena na zajedničkom tržištu Europske zajednice. Ovaj fond intervenirao je na tri razine; na poboljšanju poljoprivrednih struktura, na tržištu rada radi jamčenja poljoprivrednih cijena i na orijentaciji poljoprivredne proizvodnje.

EAGGF podupirao je ulaganja u poljoprivredne posjede. Svrha je bila njihova modernizacija i smanjenje troškova proizvodnje. Također je podupirao ulaganja u inicijative održive poljoprivrede kojima se poboljšava kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, osiguravaju financijski poticaji za mlade poljoprivrednike, potiče primjena metoda poljoprivredne proizvodnje koje ne štete okolišu i podržava promidžba poljoprivrednih proizvoda na tržištu. Krajnji korisnici tog fonda bila su poljoprivredna gospodarstva čiji se dohodci podupiru u zamjenu za primjenjivanje prakse održive poljoprivrede.

Međutim, EAGGF zamijenjen je 2007.godine sa dva fonda koja čine sastavni dio proračuna Europske unije. To su Europski garancijski poljoprivredni fond i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj. U provedbi ZPP-a značajnu ulogu ima i jedan od tri predpristupna programa Europske unije, a to je takozvani SAPARD. „Ruralni razvoj koji Europska unija potiče kreće s predpristupnim programom SAPARD, a ZPP-om se osiguravaju financijska sredstva za projekte primjene pravne stečevine na području poljoprivrede, a također i one koji promiču razvoj u ruralnim područjima“ (Kesner-Škreb, 2008:545). U nastavku slijedi opis spomenutih programa.

4.3.1. SAPARD

SAPARD (skraćeno od engl. *Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*) je predpristupni program usmjeren na ruralni razvoj,napredak u poljoprivredi i pripremu države kandidata za korištenje sredstava iz fondova Zajedničke poljoprivredne politike. Svrha programa je ulaganje u poljoprivredu i ruralnu infrastrukturu,stvaranje konkurentnog i učinkovitog poljoprivrednog sektora,otvaranje novih radnih mjesta u nerazvijenim regijama,poboljšanje kvalitete života ruralnog stanovništva i pomoć u provedbi zakonodavstva Europske unije.

Program SAPARD obuhvaća dvije temeljne mjere:

- ulaganje u poljoprivredna gospodarstva
- unapređenje prerade i trženja poljoprivrednih i ribarskih proizvoda[13].

Ulaganje u poljoprivredna gospodarstva za cilj ima povećanje dohotka iz poljoprivrede, poboljšanje životnih uvjeta i bolju upotrebu ljudskih resursa. Navedena ulaganja podrazumijevaju i ulaganja kojima se nastoji postići veća kakvoća poljoprivrednih proizvoda, kao i uvođenje novih načina proizvodnje. Unapređenje prerade i trženja poljoprivrednih i ribarskih proizvoda za cilj ima pomoći u poboljšanju i racionalizaciji prerade i trženja poljoprivrednih proizvoda.

Krajnji korisnici SAPARD-a izvan su javnog sektora. To su poljoprivrednici, fizičke i pravne osobe, privatna i obiteljska poljoprivredna gospodarstva određena Zakonom o poljoprivredi upisana u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva[14].

4.3.2. EAGF

Europski garancijski poljoprivredni fond (skraćeno EAGF – engl. *European Agricultural Fund for Rural Development*) osnovan je radi financiranja izravnih subvencija poljoprivrednicima i radi mjera putem kojih se reguliraju poljoprivredna tržišta na europskom području. EAGF financijski pokriva sljedeće troškove:

- izravna plaćanja poljoprivrednicima u okviru ZPP-a

[13] Izvor: http://www.savjetodavna.hr/projekti/12/sapard/ [pristup 22.6.2017.]
[14] Izvor: http://www.mfin.hr/hr/sapard [pristup 22.6.2017.]

- povrat sredstava za izvoz u treće zemlje koji je odobren u sklopu zajedničke organizacije tržišta
- interventna plaćanja putem kojih se vrši regulacija poljoprivredna tržišta
- određene informativne i promotivne mjere[15].

Osim toga, navedenim se fondom financiraju i mjere koje nisu strogo povezane s regulacijom poljoprivrednih tržišta. Tako na primjer EAGF financira i specifične veterinarske mjere i mjere za zdravlje biljaka, financira i razvoj sustava za nadzor farmi i tome slično.

4.3.3. EAFRD

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (skraćeno EAFRD – engl. *European Agricultural Fund for Rural Development*) osnovan je radi financiranja programa ruralnog razvoja država članica Europske unije i radi osnaživanja i pospješivanja implementacije politike ruralnog razvoja. U razdoblju od 2014. do 2020.godine budžet fonda bi trebao iznositi nešto manje od 85 milijardi eura, a što se tiče Republike Hrvatske, spomenuta će na raspolaganju imati više od 2 milijarde eura[16].

EAFRD se sastoji od 21 dostupne mjere, odnosno mehanizma što ga čini povoljnim zbog široke palete dostupnih projekata i mehanizama. Sam fond kao glavni cilj ima smanjivanje jaza između pojedinih regija unutar Europske unije. Navedeni cilj će se nastojati ostvariti kroz djelovanje u četiri odabrana područja:

- razvoj i rast konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora
- očuvanje okoliša i krajolika
- porast životnog standarda i stvaranja povoljnih životnih uvjeta u ruralnim sredinama kao i poticanje raznovrsnosti pripadajućih ruralnih ekonomija
- Leader pristup[17].

Sredstva fonda su dostupna poljoprivrednim gospodarskim subjektima, raznim poljoprivrednim organizacijama te udrugama čije djelovanje odgovara i doprinosi ostvarivanje prethodno navedenih ciljeva.

---

[15] Izvor: http://europskifondovi.eu/programi/europski-fond-za-garancije-u-poljoprivredi-eagf/#.WUwc1FFLfIV [pristup 23.6.2017.]

[16] Izvor: http://europskifondovi.eu/programi/europski-poljoprivredni-fond-za-ruralni-razvoj-eafrd/#.WUwcuVFLfIU[pristup 23.6.2017.]

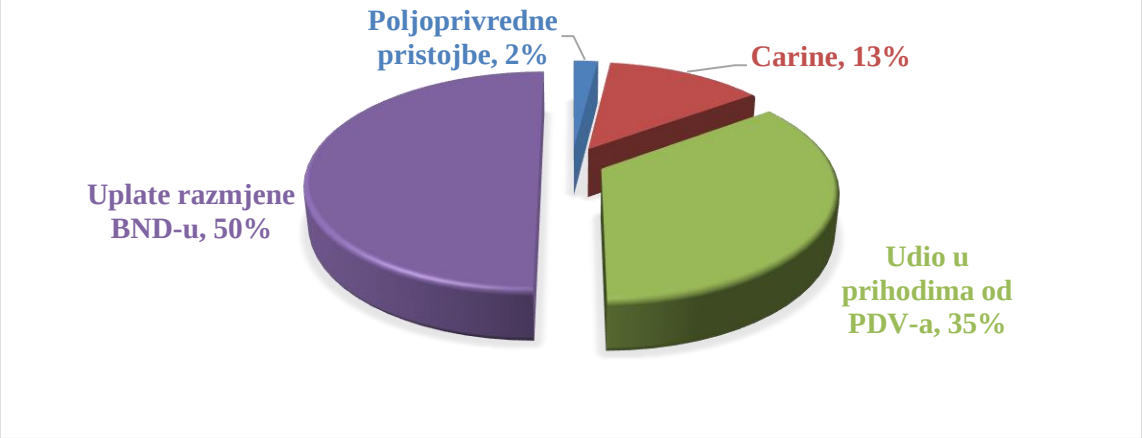
[17] Izvor: http://europskifondovi.eu/programi/europski-poljoprivredni-fond-za-ruralni-razvoj-eafrd/#.WUwcuVFLfIU[pristup 23.6.2017.]

4.4. Poljoprivreda u proračunu Europske unije

Proračun ZPP-a svake godine utvrđuju Vijeće Europske unije i Europski parlament. Proračun Europske unije se razlikuju od proračuna nacionalnih država po tome što prvenstveno nema jednaki značaj, a samim time ima i drugačiju strukturu prihoda i rashoda. Do 1970.godine proračun ove zajednice temeljio se na doprinosima država članica. „Te je godine uveden sustav vlastitih izvora (eng. *Ownresources)* koji uključuje prihode od carina kao i dio prihoda od poreza na dodanu vrijednost (PDV-a)“ (Kersan-Škabić, 2012:96). Kako se Unija razvija, jačala je i potreba za novim prihodima, pa tako danas proračun Europske unije obuhvaća i:

- prihode od carina na uvoz poljoprivrednih proizvoda (poljoprivredne pristojbe),
- prihode od carina na uvoz nepoljoprivrednih proizvoda,
- dio prihoda od PDV-a,
- prihode zasnovane na BNP-u (Kersan-Škabić, 2012:96).

Struktura prihoda u proračunu Europske unije prikazana je na slici koja slijedi.

Slika 4. Struktura prihoda u proračunu Europske unije

Izvor: izradio autor prema http://www.ijf.hr/hr/korisne-informacije/pojmovnik-javnih-financija/15/europska-unija/39/proracun-europske-unije/341/

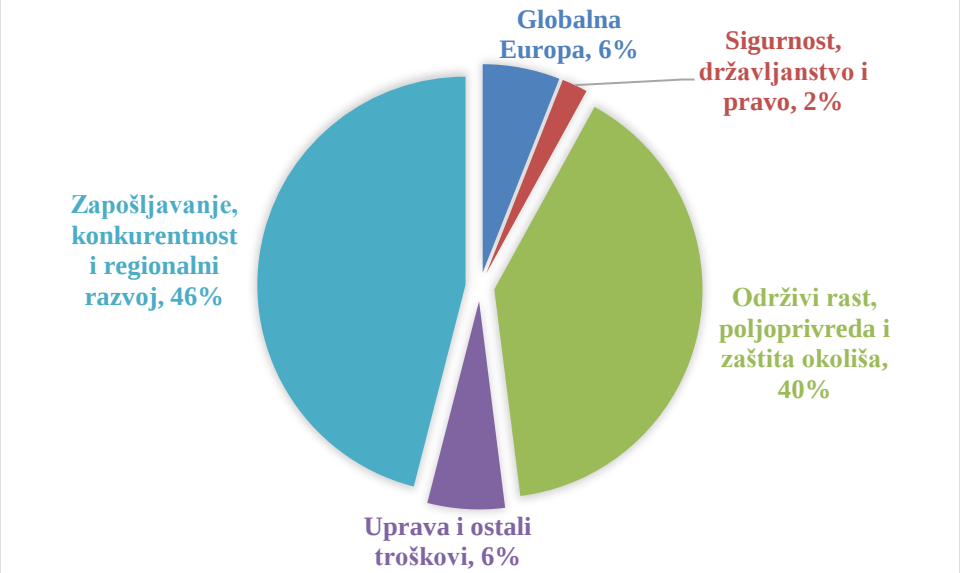
Prikazana slika zorno prikazuje da poljoprivredne pristojbe obuhvaćaju svega 2% prihoda u proračunu Europske unije. Prihodi od carina na uvoz poljoprivrednih i nepoljoprivrednih proizvoda nazivaju se još i tradicionalni vlastiti prihodi Europske unije, a navedeni prihodi prikupljaju se na temelju zajedničke trgovinske i poljoprivredne politike koju je uspostavila Europska unija.

Struktura rashoda proračuna Europske unije također se razlikuje od proračuna nacionalnih država. Temeljna razlika je u podjeli rashoda na obvezujuće i neobvezujuće. „Članak 272

Ugovora o EZ-u ističe dvije vrste rashoda: obvezujući koji proizlaze iz Osnivačkih ugovora i akata koji se donose u skladu s njime, i neobvezujući, koji obuhvaćaju sve ostale rashode (npr. strukturne operacije)“ (Kandžija, Cvečić, 2008:205). Obvezujući rashodi, prema istim autorima, obuhvaćaju:

- izdatke za potporu poljoprivrednim cijenama,
- rashode vezani uz međunarodne sporazume,
- rezerve za zajmovne garancije,
- izdatke za mirovine službenika.

Direktna plaćanja i mjere usmjerene na tržište kao što su kupnja proizvoda po interventnim cijenama i izvozni poticaji 1997.godine iznosili su 0,51% bruto nacionalnog proizvoda Europske unije, a 2005.godine taj iznos je smanjen na svega 0,43%. Ako je vjerovati predviđanjima, taj će iznos i dalje imati tendenciju pada. Iznos koji Europska unija izdvaja za ZPP je oko 55 milijardi eura godišnje, što predstavlja oko 40% proračuna Europske unije u prosjeku. Proračun Europske unije za 2015.godinu prikazuje slika 5.

Slika 5. Proračun Europske unije 2015.godine

Izvor: izrada autora prema Svržnjak, 2016:18

Sa slike 5 jasno se vidi da je poljoprivreda činila 40% proračuna Europske unije. Poljoprivreda i poljoprivredno-prehrambena industrija u Europskoj uniji donose čak 46 milijuna radnih mjesta i čine 6% europskog BDP-a. „Poljoprivrednici upravljaju s više od polovice europske zemlje, igrajući važnu ulogu u očuvanju njenih prirodnih resursa“ (Svržnjak, 2016:36).

Općenito, proračun ZPP-a pokriva tri vrste troškova:

- potpore dohotku poljoprivrednika
- mjere potpore tržištu
- mjere ruralnog razvoja (Svržnjak, 2016:59-60).

Potpore dohotku poljoprivrednika odnose se na izravne uplate koje su uvjetovane poštivanjem strogih europskih normi. Te se norme odnose na sigurnost hrane, zaštitu okoliša i zdravlja te dobrobit životinja. „Te uplate u cijelosti financira EU i one predstavljaju oko 70% proračuna ZPP-a“ (Svržnjak, 2016:59). Mjere potpore tržištu, s druge strane, pokreću se samo kada loši vremenski uvjeti dovedu do destabilizacije tržišta. Na njih se odnosi manje od manje od 10% proračuna ZPP-a. Konačno, tu su i mjere ruralnog razvoja koje podrazumijevaju mjere potpore za modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava i za postizanjevećekonkurentnosti.„Ovaplaćanjadijelomfinancirajudržavečlanice,anačelnosuvišego dišnjaičine oko20%proračuna ZPP-a“ (Svržnjak, 2016:60).

5. ZPP I HRVATSKA POLJOPRIVREDA

Hrvatski čovjek iskonski je povezan sa zemljom i prostorom na kojem boravi te je poljoprivreda neodvojivi dio ovdašnjih ljudi. Hrvatski narod i prostor prolazili su kroz mnoge promjene i turbulencije, a usporedno s njima su se mijenjale i okolnosti u poljoprivrednoj djelatnosti. Jedna od takvih je i ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Prostor Republike Hrvatske raspolaže velikom raznovrsnošću i dijapazonom resursa potrebnih za mnoge oblike poljoprivrede: od uzgoja pšenice i industrijskog bilja do proizvodnje vrhunskih vina, maslinovog ulja i uzgoja široke palete raznih vrsta voća i povrća. Osim brojnih poljoprivrednih potencijala, važan adut je i odličan geografski položaj. Unatoč prethodno nabrojanim komparativnim prednostima, hrvatska poljoprivreda ne uspijeva ispuniti svoje velike potencijale. Problemi su mnogobrojni, a na njihovom rješavanju radi se premalo i stihijski.

Mjere i mehanizmi koje nudi Zajednička poljoprivredna politika mogu biti zamašnjak i pokretač evolucije hrvatske poljoprivrede te su se ulaskom u Europsku uniju otvorile brojne mogućnosti za hrvatsku poljoprivredu, no da bi se taj napredak i ostvario potrebna je sinergija i zajednički napori poljoprivrednih proizvođača i političkih struktura.

5.1. Karakteristike poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

Kao što je već spomenuto, unatoč relativno maloj teritorijalnoj površini, na prostoru Republike Hrvatske djeluju čak tri vrste klime što uvelike pomaže raznolikosti poljoprivrede i širokoj paleti poljoprivrednih proizvoda. Umjereno kontinentalna klima prisutna je na teritoriju kontinentalne Hrvatske, planinska klima na prostoru Like i Gorskog kotara, a uz obalu Jadranskog mora i na otocima djeluje primorska, odnosno sredozemna klima.

Struktura poljoprivredne djelatnosti u Republici Hrvatskoj poznaje tri osnovna oblika. To su:

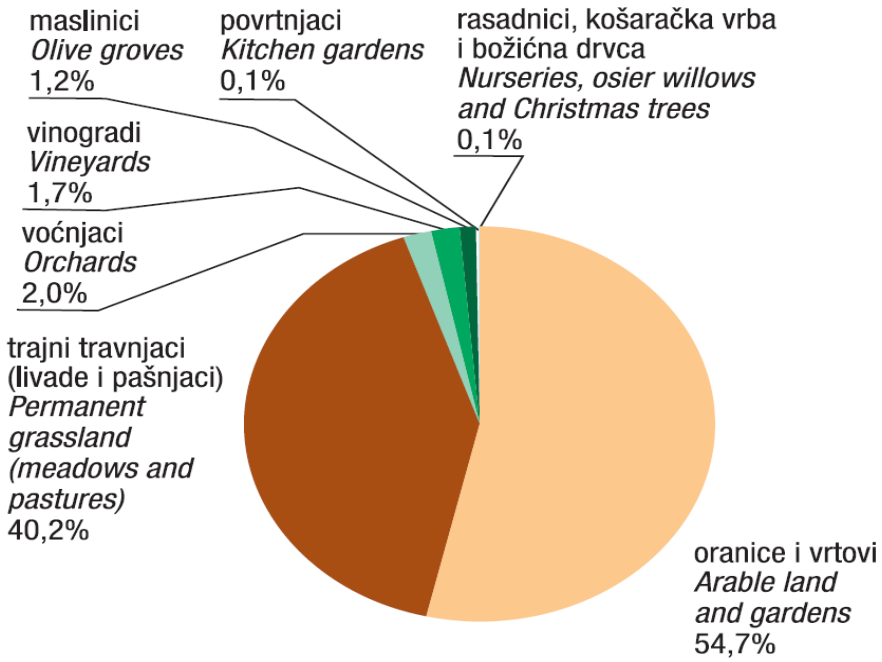
- obiteljska poljoprivredna gospodarstva
- poljoprivredne zadruge
- poslovni subjekti.

U toj strukturi najbrojnija su obiteljska poljoprivredna gospodarstva kojih je, prema Agenciji za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, na posljednji dan

2016.godineregistrirano nešto više od 165 tisuća. Isti izvor navodi 385 registriranih poljoprivrednih zadruga te nešto više od 2 tisuće poljoprivrednih poslovnih subjekata[18].

Prema Statističkom ljetopisu Državnog zavoda za statistiku, od ukupnog zaposlenog stanovništva u Republici Hrvatskoj u 2015.godini poljoprivredom se bavilo 7% stanovništva. Od ukupnog broja zaposlenih osoba ženskog spola, poljoprivredom se bavilo 6,3% žena, dok se od ukupnog broja zaposlenih muških osoba navedenom djelatnošću bavilo 7,6% u 2015.godini.

Nadalje, na slici 6 prikazana je kategorizacija obradivih poljoprivrednih površina u 2015.godini.

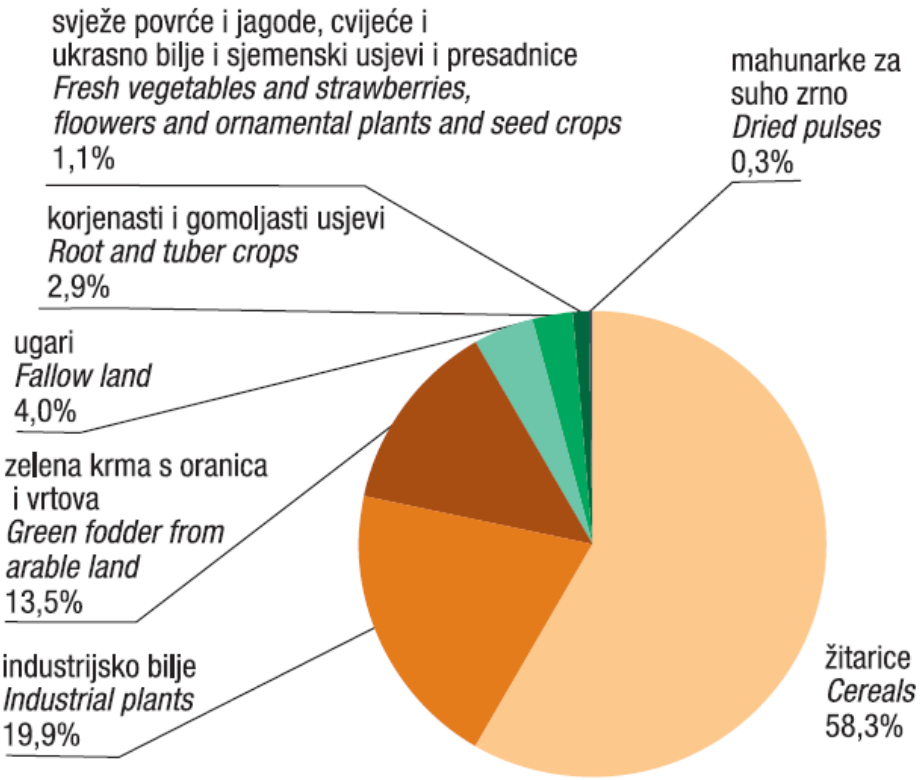

Slika 6. Kategorizacija poljoprivrednih površina u 2015.godini

Izvor: Statistički ljetopis Hrvatske 2016.

Kao što se može vidjeti sa prethodne slike, od ukupno 1,5 milijuna hektara korištenog poljoprivrednog zemljišta, 54,7% površine odnosi se na oranice i vrtove, 40,2% odnosi se na trajne travnjake, dok je pod maslinicima, vinogradima i voćnjacima 5 % površina. Na slici 7 grafički je prikazana struktura zasijanih površina u 2015.godini.

[18] Izvor: http://www.apprrr.hr/statistika-2016-2199.aspx [pristup 28.6.2017.]

Slika 7. Struktura zasijanih površina u 2015.godini

Izvor: Statistički ljetopis Hrvatske 2016.

Kako prikazuje slika 7, najveći dio zasijanih površina otpada na žitarice pod kojima je 58,3 % površina. Slijede ih industrijsko bilje sa 19,9 % i zelena krma s oranica i vrtova koja zauzima 13,5 % površina. Dakle, u biljnoj proizvodnji poljoprivrede Republike Hrvatske žitarice imaju najveći udjel. U tablici 2 prikazana je proizvodnja dviju najdominantnijih žitarica; pšenice i kukuruza.

Tablica 2. Požnjevene površine pod pšenicom i kukuruzom 2013.-2015.godine

Požnjevena površina (ha)		
	Pšenica	**Kukuruz**
2013.	**204 506**	**288 365**
2014.	**156 139**	**252 567**
2015.	**140 986**	**263 970**

Izvor: izrada autora prema Statističkom ljetopisu Hrvatske 2016.

Iz priložene tablice može se vidjeti nestalnost trendova, a osim dviju navedenih, na prostoru se proizvode i ostale vrste žitarice u nešto manjem obujmu, a među njima su svakako najpopularniji ječam, zob i raž. Tablica broj 3 prikazuje stanje u proizvodnji industrijskog bilja: šećerne repe, suncokreta, soje i uljane repice za razdoblje od 2013. do 2015.godine.

Tablica 3. Požnjevene površine pod industrijskim biljem 2013.-2015.godine

	Požnjevena površina			
	šećerna repa	**suncokret**	**soja**	**uljana repica**[19]
2013.	20 245	40 805	47 156	17 972
2014.	21 900	34 869	47 104	23 122
2015.	13 883	34 494	88 867	21 977

Izvor: izrada autora prema Statističkom ljetopisu Hrvatske 2016.

Vidljivo je iz tablice 3 da ne postoji neki kontinuirani trend u proizvodnji industrijskog bilja, a najveća površina pripada uzgoju soje. Prema podacima Statističkog ljetopisa iz 2016.godine, u proizvodnji povrća dominiraju luk, rajčica te kupus, dok u voćarskoj proizvodnji najveći dio zauzima proizvodnja jabuka, mandarine, šljive te trešnje i višnje.

Područje uz obalu Jadranskog mora je zbog povoljnih klimatskih uvjeta pogodno za uzgoj maslina i proizvodnju maslinovog ulja te je u 2015.godini u Republici Hrvatskoj proizvedeno je 3 535 200 hektolitara maslinovog ulja, prema podacima Statističkog ljetopisa (2016). Proizvodnja vina nije rezervirana samo za primorsko područje te se bogatstvo i potencijal Republike Hrvatske ponajbolje očitava u širokoj paleti okusa vina koje se proizvode. U 2015.godini na području Republike Hrvatske proizvedeno je 992 tisuće hektolitara vina.I u stočarskoj proizvodnji vlada raznolikost uvjeta i uzgoja te je i spomenuta vrlo važna poluga u hrvatskoj poljoprivredi u kojoj sudjeluje s 31,7 % od ukupne poljoprivredne proizvodnje.

Iako navedena proizvodnja ima dugu tradiciju u Republici Hrvatskoj, problemi se neprestano gomilaju te uvozni mesni proizvodi iz stranih zemalja sve više preuzimaju tržište domaćim proizvođačima,a stočarski proizvođači uslijed slabe intenzivnosti vlastite proizvodnje grcaju u problemima i niskoj konkurentnosti te se nemali broj odlučuje za odustajanje od proizvodnje.

Tri glavne perjanice hrvatskog stočarstva su govedarstvo, svinjogojstvo i peradarstvo. Na tablici broj 4 prikazana je statistika broja stoke i peradi u 2012. i 2013.godini.

Tablica 4. Broj grla stoke i peradi (izraženo u tisućama)

	Goveda	**Svinje**	**Perad**
2013.	442	341	9 307
2014.	441	327	10317
2015.	455	325	10190

Izvor:izrada autora prema Statističkom ljetopisu Hrvatske 2016.

[19] Nije uključena proizvodnja za bio-dizel.

Iz priložene tablice mogu se vidjeti trendovi kretanja broja grla stoke i peradi u tri glavne grane stočarske proizvodnje. U govedarstvu je zabilježen rast broja grla u odnosu na prvu promatranu godinu te u 2015.godini iznosi 455 tisuća grla. U svinjogojstvu je prisutan je pad broja grla te je isti u 2015.godini manji za 16 tisuća u odnosu na 2013.godinu. Što se tiče peradarstva, najveći broj grla bio je u drugoj promatranoj godini kada je iznosio 10.317 grla.

16-19. STOČNA PROIZVODNJA
LIVESTOCK PRODUCTION

	Prirast, tis. t[1] *Addition through breeding, '000 t[1]*				Mlijeko, mil. l[2] *Milk, mln l[2]*		Vuna, t[3] *Wool, t[3]*	Jaja, mil. kom.[4] *Eggs, mln p/st[4]*	Med, t[5] *Honey, t[5]*
	goveda *Cattle*	svinja *Pigs*	ovaca *Sheep*	peradi *Poultry*	ukupno *Total*	kravlje mlijeko *Cows' milk*			
2011.	98	172	11	105	802	780	1 000	692	5 670
2012.	86	150	14	105	804	786	1 067	585	6 887
2013.	78	138	9	94	718	697	1 026	606	8 992
2014.	72	131	11	99*	707	690	941	572*	6 269
2015.	69	131	11	107	686	674	1 038	564	11 477

1) Vidi Metodološka objašnjenja.
2) Nije uračunano mlijeko koje posiše podmladak.
3) Neprana vuna
4) Samo kokošja jaja
5) Izvor: Ministarstvo poljoprivrede

Slika 8. Statistika stočarske proizvodne 2011.-2015.godine
Izvor: Statistički ljetopis Hrvatske 2016.

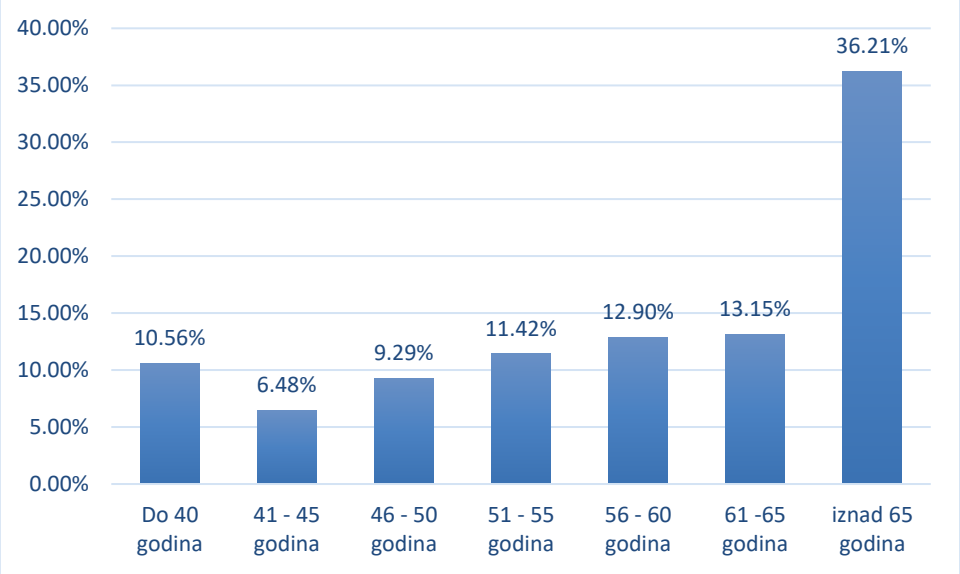
Na slici 8 prikazana je stočna proizvodnja u Republici Hrvatskoj u petogodišnjem razdoblju od 2011. do 2015.godine i može se vidjeti da govedarstvo i svinjogojstvo bilježe kontinuiran pad proizvodnje u promatranom razdoblju što je svakako zabrinjavajući podatak. Nešto bolja situacija je u peradarstvu gdje osim krizne 2013.godine nije zabilježen pad te je konačno proizvodnja u posljednjoj promatranoj godini veća nego u prvoj, 2011.godini.

Proizvodnja mlijeka, jaja i meda također su vrlo bitne za hrvatsku poljoprivredu. Hrvatsko mljekarstvo već je godinama u lošoj situaciji uslijed mnogobrojnih internih i eksternih problema koji su prisutni u toj stočarskoj grani. To se jasno očitava i u proizvodnji kravljeg mlijeka koja se u promatranom petogodišnjem razdoblju srozala za čak 106 milijuna litara. Bolja situacija nije ni u proizvodnji jaja gdje je također uočljiv strmoglavi pad te je tako posljednje promatrane godine zabilježena proizvodnja jaja manja za 128 u odnosu na prvu promatranu godinu. Da ne bi sve bilo tako crno, situacija u proizvodnji meda izrazito je povoljna. Osim pada u 2014.godini, u ostalim promatranim godinama zabilježen je porast proizvodnje, a on je naročito impresivan u 2015.godini kada je iznosio 11.477 tona što je duplo više u odnosu na prvu promatranu godinu.

5.2. Problemi hrvatske poljoprivrede i mogućnosti razvoja

Problematika hrvatske poljoprivrede slojevita je i može se promatrati s nekoliko gledišta. Čak 3 rata u 20. stoljeću i brojne promjene političkih sistema koje su zadesile prostor Republike Hrvatske ostavile su velikog traga na cijelom hrvatskom društvu, pa tako i na poljoprivredi. S obzirom da su u agrarnoj strukturi Republike Hrvatske uvjerljivo najbrojniji, u fokusu ovog poglavlja navedeni su problemi koji se odnose prvenstveno na obiteljska poljoprivredna gospodarstva.

Prije svega, potrebna je promjena razmišljanja kod poljoprivrednih proizvođača. Izuzetno je važno prepoznati potrebu poduzetničkog razmišljanja, inovativnosti i unaprjeđivanja vlastitog proizvoda i poslovanja kako bi se ostvarila konkurentnost na tržištu. To je teško očekivati s obzirom na nepovoljnu dobnu strukturu prisutnu u hrvatskoj poljoprivredi. Slika 9 prikazuje dobnu strukturu hrvatskih poljoprivrednika.

Slika 9. Dobna struktura poljoprivrednika

Izvor: izrada autora prema http://www.agrobiz.hr/agrovijesti/svaki-treci-seljak-stariji-od-65-godina-i-obra-uje-malo-zemlje-65

Sa slike 9, kao što se može vidjeti, najveći udio poljoprivrednika ubraja se u skupinu starijih od 65 godina, što je alarmantan podatak te bi bilo poželjno poticati mlade ljude za ulazak u poljoprivrednu djelatnost što bi dovelo do poželjnog pomlađivanja hrvatske poljoprivrede. Nadalje, slika koja slijedi prikazuje dobne skupine i količinu dostupne zemlje za obradu.

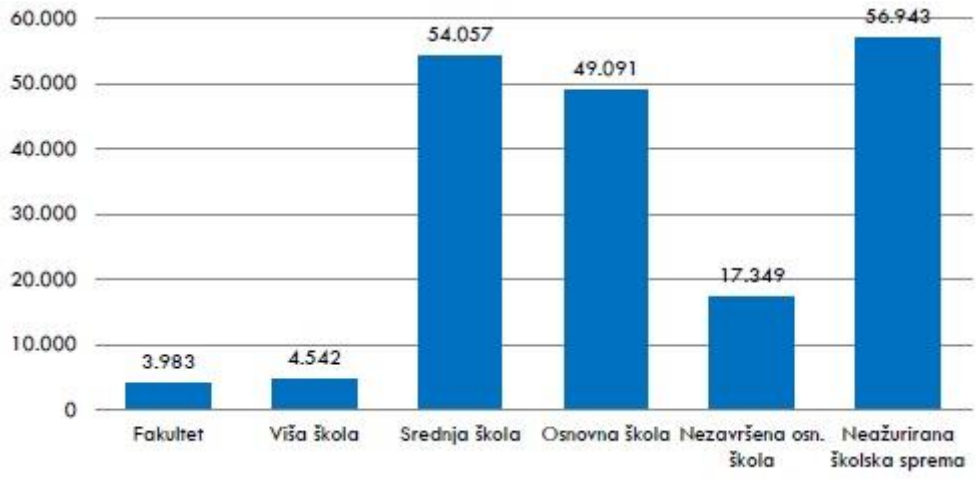

Slika 10. Dobne skupine i količina dostupne zemlje za obradu (ha)

Izvor: Horvat, 2014:9

Zanimljivi podaci prikazani su na prethodnoj slici sa koje se može uočiti da je najveća količina dostupne zemlje za obradu na raspolaganju poljoprivrednicima starijim od 65 godina. Najmanje dostupne obradive površine na raspolaganju imaju poljoprivrednici koji pripadaju dobnoj skupini od 35 do 39 godina.

Osim dobne, problem je i poražavajuća obrazovna struktura hrvatske poljoprivreda što vrlo često rezultira ne samo lošim proizvodnim rezultatima, već i nestručnim rukovanjem sredstvima za proizvodnju koje pak dovodi do onečišćenja tla i ostalih poljoprivrednih resursa. Obrazovna struktura poljoprivrednika Republike Hrvatske prikazana je slikom 11.

Slika 11. Obrazovna struktura poljoprivrednika

Izvor: Horvat, 2014:8

Sa slike 11 može se vidjeti da najveći postotak hrvatskih poljoprivrednika ima završenu srednju školu, no za značajan dio poljoprivrednika nisu dostupni ažurirani i pravovaljani podaci (na slici prikazano kao neažurirana školska sprema). Najmanji broj poljoprivrednika ima visoku stručnu spremu i završenu višu školu.

Još jedan od problema hrvatske poljoprivrede je veličina poljoprivrednog gospodarstva. Prosječnu veličinu poljoprivrednog gospodarstva na području Europske unije prikazuje sljedeća tablica.

Tablica 5. Prosječna veličina poljoprivrednog gospodarstva u EU prema korištenom poljoprivrednom zemljištu

Rang	Država članica EU	ha	Rang	Država članica EU	Ha
1.	Češka	152,4	15.	Latvija	21,5
2.	Ujedinjeno Kraljevstvo	84	16.	Austrija	19,2
3.	Slovačka	77,5	17.	Litva	13,7
4.	Danska	62,9	18.	Bugarska	12,1
5.	Luksemburg	59,6	19.	Portugal	12
6.	Njemačka	55,8	20.	Poljska	9,6
7.	Francuska	53,9	21.	Mađarska	8,1
8.	Estonija	48	22.	Italija	7,9
9.	Švedska	43,1	23.	Slovenija	6,5
10.	Finska	35,9	24.	Hrvatska	5,6
11.	Irska	35,7	25.	Grčka	4,8
12.	Belgija	31,7	26.	Rumunjska	3,4
13.	Nizozemska	25,9	27.	Cipar	3
14.	Španjolska	24	28.	Malta	0,9

Izvor: izrada autora prema Eurostat

Kao što se može vidjeti iz tablice 5, prosječne veličine posjeda OPG-a u Hrvatskoj premale su površine u usporedbi s onim europskim te stoga nisu u mogućnosti biti konkurentni stranim proizvođačima. Osim nedovoljne veličine posjeda, veliki problem predstavlja i zastarjelost i zaostalost poljoprivredne mehanizacije.

Sljedeći problem je nepovezanost domaćeg poljoprivrednika i prerađivačko-prehrambene industrije te je na tom području potrebno raditi kako bi se ostvario zadovoljavajući nivo suradnje. Da bi se to ostvarilo, neophodno je poduzeti nekoliko mjera:

- unaprijediti kvalitetu samih proizvoda
- usklađivanje propisa s onima u Europskoj uniji

- temeljitije i kvalitetnije zakonske odredbe o propisanoj kakvoći te kvalitetnija kontrola hrane
- obrazovanje i informiranje poljoprivrednika.

Za prethodno navedene probleme može se reći da su interne prirode. Naravno, postoje i problemi eksterne prirode kao što su uvoz stranih proizvoda, tromost administrativnog aparata, nepovoljna porezna i fiskalna politika. Takvim problemima rješenje treba pronaći država.

5.3. Model izravnih plaćanja Hrvatske u okviru ZPP-a 2015.-2020.

Pred hrvatsku poljoprivredu su, u skladu s njezinim posebnostima i posebnostima ZPP-a, postavljeni ciljevi koji bi u konačnosti trebali dovesti do oporavka i napretka ukupnosti poljoprivredne djelatnosti. Nit vodilja je povećanje konkurentnosti uz sveukupnu modernizaciju poljoprivredne djelatnosti na svim razinama uz provođenje principe i načela održivosti. Naglasak se također stavlja na stabilnost dohotka OPG-a koji su najbrojniji u agrarnoj strukturi te oživljavanje i razvoj ruralnih krajeva.

Upravo je osiguravanje dohotka poljoprivrednih gospodarstava glavni cilj izravnih plaćanja. Osim spomenutog, daljnji ciljevi su:

- potpore ekonomski i prostorno slabijim poljoprivrednicima
- potpora onim sektorima koji su u podređenom položaju zbog tržišnih kretanja i reformi
- „pomlađivanje“ hrvatske poljoprivrede
- udruživanje poljoprivrednih proizvođača
- očuvanje biodivergentnosti.

U tablici 6 koja slijedi prikazana je shema izravnih plaćanja.

Tablica 6. Shema izravnih plaćanja

DIO IZRAVNIH PLAĆANJA		% NACIONALNE OMOTNICE IZRAVNIH PLAĆANJA
OBAVEZNA PRIMJENA		
1	Program osnovnog plaćanja	Ostatak od ukupne omotnice nakon što se oduzmu sheme pod 2-8 (40-50%)
2	Poljoprivredne prakse korisne za klimu i okoliš	30%
3	Shema za mlade poljoprivrednike	do 2%
4	Nacionalna rezerva	do 3% Programa osnovnog plaćanja
IZBORNA PRIMJENA		
5	Preraspodijeljeno plaćanje	do 30%
6	Područja s prirodnim ograničenjima	do 5%
7	Dobrovoljna proizvodno vezana potpora	do 13% (+ dodatnih 2% za proteinske kulture)
8	Shema za male poljoprivrednike	do 10%

Izvor: izrada autora prema http://www.mps.hr/default.aspx?id=11757 [pristup 23.6.2017.]

Kao što se može vidjeti iz tablice 6, izravna plaćanja raspodijeljena su u dvije skupine (obvezna i izborna primjena) te sadrže osnovna plaćanja koja su povezana uz poljoprivrednu površinu i ostalih elemenata koji se pridodaju na sumu osnovnog plaćanja.

Novim modelom definiran je pojam aktivnog poljoprivrednika koji jedini može ostvariti pravo na izravna plaćanja. „Poljoprivrednik je fizička ili pravna osoba (ili grupa fizičkih ili pravnih osoba) koja obavlja poljoprivrednu djelatnost:

- proizvodi poljoprivredne proizvode
- održava poljoprivredno zemljište u stanju pogodnom za ispašu ili uzgoj
- provodi minimalne aktivnosti na poljoprivrednim površinama koje se prirodno održavaju u stanju pogodnom za ispašu ili uzgoj“ (Begač, 2014:1).

Pravo na izravna plaćanja ne mogu ostvariti poslovni subjekti koje obavljaju usluge javnog prijevoza, vodoopskrbe, prodaje nekretnina te sportski tereni. Ovisno o želji države članice, na navedenu listu mogu se pridodati i ostali poslovni subjekti.

Novim modelom također su regulirani i ostali uvjeti koje treba ispuniti kako bi se ostvarila prava na izravna plaćanja.Za rješenje prethodno nabrojanih problema prisutnih u poljoprivredi Republike Hrvatske posebno su važna plaćanja koja se odnose na mlade poljoprivrednike te za one koji raspolažu s malom obradivom površinom.

Plaćanje za mlade poljoprivrednike ima zadatak generacijske obnove, odnosno pomlađivanja poljoprivrednika te je za ovu vrstu plaćanja država članica dužna izdvojiti do 2% pripadajuće nacionalne omotnice. „Mladi poljoprivrednik" je fizička osoba koja nije starija od 40 godina u godini u kojoj prvi puta podnosi svoj zahtjev za plaćanjem, i koja po prvi put osniva poljoprivredno gospodarstvo kao nositelj (upravitelj), ili je već osnovala poljoprivredno gospodarstvo unatrag pet godina prije podnošenja prvog zahtjeva za osnovnim plaćanjem" (Begač, 2014:4)

Plaćanja za mala poljoprivredna gospodarstva pripadaju izbornim mjerama, a poljoprivredna gospodarstva koja se odluče za ovu vrstu plaćanja nisu dužni ispunjavati uvjete „zelenih mjera" i višestruke sukladnosti. Iznos predviđen za ovu shemu, kako to ističe Begač (2014),ne smije biti manji od 200 eura niti veći od 1.250 eura.

6. ZAKLJUČAK

Zajednička poljoprivredna politika djeluje već od samih početaka Europske unije. Ciljevi su se mijenjali, no u svakom razdoblju provlačila se osnovna misao ostvarivanja prehrambene sigurnosti te ostvarivanje zadovoljavajućeg životnog standarda za poljoprivrednike na europskom tlu. Ova politika se također smatra najdinamičnijom sektorskom politikom unutar Europske unije te je kroz povijest bila podložna raznim promjenama i reformama koje su bile implementirane ovisno o različitim okolnostima i problemima koji su bili prisutni u europskoj poljoprivredi.

ZPP je prvobitno bila usmjerena isključivo na samodostatnost i prehrambenu sigurnost i trebala je pomoći građanima Europe nakon ratnog vihora koji ju ostavio opustošenu. S vremenom je promatrana politika evoluirala u politiku inovacija i znanja te je, za razliku od početnih aspiracija i ciljeva, važnija postala kvaliteta nego kvantiteta proizvedene hrane.Kao i dosad, tako će i nadalje ovaj segment europske politike imati veliku ulogu, i to najvećim dijelom zbog starosne strukture poljoprivrednike i upravo taj podatak predstavlja najveći izazov za budućnost europske poljoprivrede.

Nadalje, nedvojbeno je da je Republika Hrvatska, unatoč mnogobrojnim komparativnim prednostima, i dalje podbacuje u poljoprivrednoj proizvodnji što najbolje pokazuju porazni podaci o kontinuiranom deficitu na području vanjsko trgovinske razmjene. Osim toga, prehrambena samodostatnost dostignuta je kod tek nekolicine prehrambenih namirnica.

Što se tiče poljoprivrede Republike Hrvatske, ista je ulaskom u Europsku uniju doživjela mnoge promjene u vidu novih zakona i propisa koji su dogovoreni tijekom procesa pregovora o pristupanju Europskoj uniji. Zajednička poljoprivredna politika sadrži mehanizme koji mogu riješiti veliku većinu problema hrvatskog agrara, no ishod će ovisiti o zainteresiranosti, naporu i suradnji hrvatskog poljoprivrednog proizvođača i administrativnih struktura. Privući mlade ljude u poljoprivredu, naučiti ih pravilnim praksama,te „oživjeti“ruralne prostore glavni su zadaci i izazovi koji čekaju i europsku i hrvatsku poljoprivredu u budućem razdoblju.

LITERATURA

Knjige:

- Kandžija, V.. (2011). *Ekonomika i politika Europske unije*. Rijeka: Ekonomski fakultet.
- Kandžija, V., Cvečić, I.. (2008). *Makrosustav Europske unije.* Rijeka: Ekonomski fakultet.
- Kersan-Škabić, I.. (2012). *Ekonomija Europske unije.* Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković“.

Stručni radovi, prezentacije i statističke publikacije:

- Begač, M.. (2014). *Glavne odrednice sustava izravnih plaćanja za razdoblje 2015.-2020.*. Dostupno na: http://www.mps.hr/UserDocsImages/REFORMA%20ZPP/GLAVNE%20ODREDNICE%20SUSTAVA%20IZRAVNIH%20PLA%C4%86ANJA.pdf [pristup 26.6.2017.]
- Državni zavod za statistiku. (2016). *Statistički ljetopis Hrvatske*. Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv/Publication/stat_year.htm [pristup 25.6.2017.]
- Horvat, H.. (2014). *Budućnost hrvatskih obiteljskih poljoprivrednika gospodarstava*. Dostupno na: http://www.mps.hr/UserDocsImages/IYFF/Budu%C4%87nost%20hrvatskih%20obiteljskih%20PG-a.pdf [pristup 27.6.2017.]
- Kesner-Škreb, M.. (2008). *Zajednička poljoprivredna politika Europske unije*. Dostupno na: http://www.ijf.hr/FTP/2008/4/skreb.pdf [pristup 20.6.2017.]
- Svržnjak, K.. (2016). *Poljoprivreda u Europskoj Uniji.* Dostupno na: https://www.vguk.hr/download.php?downloadParams=studnewsfile|1858[pristup 24.6.2017.

Internetske stranice:

- http://www.savjetodavna.hr/vijesti/2/2787/razvoj-zajednicke-poljoprivredne-politike-u-eu/ [pristup 20.6.2017.]
- http://europa.eu/pol/agr/index_en.htm[pristup 20.6.2017.]
- http://ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_en.pdf[pristup 20.6.2017.]
- http://www.mps.hr/default.aspx?id=11754[pristup 20.6.2017.]
- http://www.mps.hr/default.aspx?id=11757[pristup 20.6.2017.]

- http://zpp.apprrr.hr/stupovi-zpp-a-14.aspx [pristup 23.6.2017.]
- http://www.savjetodavna.hr/projekti/12/sapard/ [pristup 22.6.2017.]
- http://www.mfin.hr/hr/sapard [pristup 22.6.2017.]
- http://europskifondovi.eu/programi/europski-fond-za-garancije-u-poljoprivredi-eagf/#.WUwc1FFLfIV [pristup 23.6.2017.]
- http://europskifondovi.eu/programi/europski-poljoprivredni-fond-za-ruralni-razvoj-eafrd/#.WUwcuVFLfIU[pristup 23.6.2017.]
- http://www.ijf.hr/hr/korisne-informacije/pojmovnik-javnih-financija/15/europska-unija/39/proracun-europske-unije/341/ [pristup 23.6.2017.]
- http://ec.europa.eu/eurostat [pristup 24.6.2017.]
- http://www.apprrr.hr/statistika-2016-2199.aspx [pristup 28.6.2017.]
- http://www.ips-konzalting.hr/index.php/hr/usluge-menu-hr/poljoprivredna-savjetovanja-menu-hr?id=101:poljoprivredno-savjetovanje&catid=14 [pristup 23.6.2017.]
- http://www.agrobiz.hr/agrovijesti/svaki-treci-seljak-stariji-od-65-godina-i-obra-uje-malo-zemlje-65[pristup 28.6.2017.godine]